

zik a nagy nyugati művelődéssel állandóan szoros érintkezésben fejlődött város emelkedett gondolkozását. Ugyanakkor azonban rendíthetetlen hűséggel csüngnek a magyar szón és a magyar népi lelkületen. Novelláikban gyakran elevenítik meg a Felvidék hajdani íróit. Ezúttal L. Kiss Ibolya (Juhász Gyula hajdani tanítványa) Balassa Bálintról ír (Bölény). Egy másik írás Toldy-Schedel Ferencről szól, a Kör névadójáról, akinek szellemi életútja sok derék régi pozsonyi magyar lelki fejlődését mintázza: a német családi körből a magyar gondolat vonzókörébe került lelkes irodalombarát magyarrálevését. A költők lírai vallomásaiba persze a mai világrengető idők bizonytalansága s a nyomában támadó tépelődés is beleszól. Pozsonyi Anna, a finomlelkű költőnő *Tavaszi* 1942-ben című versében fel is veti a kérdést: „Szabad-e most, hogy rügyeznek a fák, elrebegni egy fél-szeg kis imát? — Egy kis imát, mely felfelé lebeg és félti a földön a kis ibolyát s az emberi szívben a lélek szavát. Mindazt, ami szépség, mi tiszta, nemes s amiért élni — talán érdemes...”

Az Évkönyv harmadik része az irodalmi társaságok mindenkori feladatkörét tölti be: helyi vonatkozású irodalmi és művelődéstörténeti adatokat tár fel és ad közre. „*Vér és Arany az ősi portán*” ennek a tanulmánygyűjteménynek összegező címe s benne érdekes részleteket tudunk meg. Egy zenealbum titkaiból. (Csákos József János), A magyar királyi nemes testőrség emlékei Pozsonyban (Császár István), Apróságok Pozsony multjából (Ethé Gyula), A péktoronyból indult útjára (Lenau pozsonyi szerelméről, első költői

szárnypróbálgatásairól írta Hargitai Ferenc), Aulich Lajos pozsonyi emlékei (Kemény Lajos), Szent Erzsébet kultusza Pozsonyban (Kováts Lajos), Pozsony első pénzintézete (Mayer Imre) és Harcok a liberális időkben (Neumann Tibor): e tanulmánycímek eléggé mutatják azt a gazdag változatosságot, mellyel ebben a részben találkozunk. Itt is érezzük a pozsonyi magyarság jellemző törekvését, hogy multjának tanulságaiból és értékeiből erőt merítsen a jelen követelményeivel szemben való derék helytállásra.

A pozsonyi Toldy-kör Császár István szerkesztésében megjelent irodalmi évkönyve és egyéves működéséről szóló beszámolója azok közé a kiadványok közé tartozik, melyeket nem lehet egyszerűen tárgyilagosan „ismertetni”. Lélek nyilatkozik itt meg: egy elárvult, magáramaradt nemzetrész virasztó lelke. Ez a lélek tanít bennünket: a mult megbecsülésére, a jelenben való helytállásra és a pillanatnyi zaklatottságban sem csüggedő hitre az emberi jószág és szeretet erejében. Nincs egyetlen türelmetlen, méltatlankodó szava, a nyugati harang tiszta csengését nem fátyolozza be más nemzetek szidalmazásának még csak gondolata sem, viszont zeng belőle a magyar értékek önzetlen szeretete és érdektelen szolgálatának himnusza.

KRAMMER JENŐ

Helle Ferenc: A magyar-német művelődési kapcsolatok története. Királyi Egyetemi Nyomda. Budapest, 1942. 213 l.

„A jelen mű úttörést óhajt végezni azon egyetemesebb munka felé, amely végre magában foglalhatja a hazai művelődésnek minden nemzet kultúrájával való

kapcsolatait.“ Ezekkel a szavakkal vezeti be Helle Ferenc jelentős könyvét, amellyel a magyar szellemi életnek a németiséggel való összefüggéseiről igyekezett lehetőleg teljes áttekintést adni. Mindjárt ismertetésünk elején alapítsuk meg, hogy a szerző valóban hivatott ennek a sokágú és sok évszázadot behálózó szellemi kapcsolatnak felfedezésére. Tisztelettel szemléli a német irodalmi fejlődés sugárzó erejét, de legalább olyan szeretettel, sőt úgy érezzük büszke örömmel mutatja be a magyar lélek önálló teremtményét is. Ha azt mondanók, hogy szerzőnk mintaszerű tárgyilagossággal dolgozza fel anyagát — akármilyen dicséretes ez napjainkban — mégis keveset mondanánk. Mert e könyv lapjain elejétől-végig érezni a nemes felelősségtudatot, amellyel az ilyen kérdéshez közeledni kell. Anélkül, hogy szavakba foglalná, mindenütt átüt Helle Ferenc szilárd meggyőződése, amely talán a következőkben foglalható össze: amilyen természetes, hogy az olyan nagy nemzeti közösség, mint a németiség ennyi szoros történelmi és földrajzi kapcsolat mellett állandó szellemi kölcsönhatásban él kisebb szomszédjával a magyarral, olyan magától értetődő erkölcsi követelmény, hogy az ezeréves történelmi sorsban mindig helytállónak bizonyult és alkotó lelkelletéről tanuskodó magyarság szellemi életét és művelődését megbecsüléssel szemlélje a nagy német nemzet is. Valóban Helle Ferenc nem mulasztja el egyízben sem, hogy sajnálattal helytelenítse mindazokat a mozzanatokat, amelyek a fenti felfogásnak ellene mondanak. Erre főleg az utóbbi száz évben van itt-ott szükség. „Ezek a békebontó hangok sze-

rencsére ritkák“ állapítja meg róla Helle. (172. o.) A *Banater Schwabenlied* bántó soraira pedig így tér ki: „Ez a szellem maradjon a múlté.“ (177.) — Meg is jelöli ennek a szellemnek forrását: „Sajátságos bécsi légkör ez a magyarfeketítés. Bécs az abszolutizmus csúfos bukása után nem tud belenyugodni a józan kiegyezés szellemébe és minden alkalmat megragad a gyűlölködés szítására a sajtó, színház és osztrák pártélet terén az egyenrangú magyarság ellen. Saját két balkezes nemzetiségi politikájának kudarcát még nem látja, de mindent elkövet a magyarság itthoni tekintélyének aláásására a hazai nemzetiségek között.“ (177—178.) — Ezzel a negativummal szemben Helle könyvének végszava ebben a hitben csendül ki: „A magyar és német nép ma már egyaránt tisztán látja egymás történelmi és művelődési jelentőségét és el van szánva arra, hogy testvéri összefogással kövesse egy szebb jövőnek mindkét nép számára üdvös, évezredes életútját.“ (204. o.)

Ilyen szellemben készült Helle Ferenc könyve, amely arra a nagy feladatra vállalkozik, hogy ezer év szoros szellemi és művelődési kapcsolatait vázolja. Minden ilyen célkitűzésű könyvnél nagy viaskodásába kerül a kutatónak, hogy az adatok rengetegéből kiemelje mindazt, de csak azt, ami a szellemi fejlődés menetét szemlélteti. „Célunk elsősorban a kölcsönös szellemi érintkezések lelkiségének bemutatása korokon és alakítóikon keresztül, mert ebben lelhetők fel az igazi maradandó tanulságok.“ (3. o.) Szerzőnk ezen a nyomon indul meg és ilyen szemszögből figyeli a szellemi kölcsönhatások és kapcsolatok alakulását a pogány kortól kezdve a

keresztény középkoron és renaissance-időszakon át az újabb századokig. Sőt még a két világháború közti évtizedeket is bemutatja ilyen vonatkozásban. Az egyes fejezetek előtt bőséges irodalmat ad. Kár, hogy a magyar vonatkozású drámák és költemények tartalmi összefoglalásai megtörik azt a különben szervesen bontakozó történeti alakulást, amelyet szerzőnk fejezeteiben érzékeltet. Talán szerencsésebb lett volna, ha néhány jellemző mozzanatot emel ki belőlük a szerző és a tartalmi összefoglalásokat valahol a függelékben állítja össze.

Az utolsó fejezet, *A legújabb kor áttekintése* természetesen vázlatos marad. A kapcsolatok a hirlapi irodalom, folyóiratok, napilapok megszokasodása folytán általában az első világháború után egyszeriben nagy lendülettel meginduló és szerteágazó nemzetközi érintkezés következtében tulajdonképpen mind áttekinthetlenebbé válnak s a „történelmi távlat” is hiányzik, kellő értékelésükhöz. Mégis hasznosnak mondható ez az inkább függeléknek számító utolsó fejezet, mert tájékoztatót ad. Egy-két odavetett kritikai megjegyzés azonban némileg elhamarkodottnak látszik: így pl. a „hauptmanni naturalizmustól ihletett Ady Endre” esetében. Ady költői egyénisége és ismert idegenkedése minden irodalmi műveltségtől nagyon valószínűtlenné teszik ez ihletés lehetőségét.

KRAMMER JENŐ

Fodor József Összes Versei. (1922—1942.) Bp. Singer és Wolfner.

Az utóbbi években egyre inkább szokássá válik, hogy a költők még életükben kiadják „Ösz-

szes versei”-ket. Nem szükséges itt külön bizonyítanunk ennek hasznosságát az olvasóközönség szempontjából, amely így könnyebben jut hozzá a versekhez és át tudja tekinteni az egész költői fejlődést.

Örömmel köszöntjük Fodor József költői oeuvre-jének egybe-gyűjtött kiadását is. A vaskos kötetet végigolvasva egy gazdag léleknek meglepően, de ugyanakkor felemelően egyirányú érdeklődését ismerhetjük meg. Szinte Ady-szerű hangon kezdődik költői működése:

*E ringató nyárban, az érc kalász
Forrásában, az óriás magok
Feszülésében, a rohánóláz
Évadjában, keljetek, új dalok!*

Teljes tudatossággal és nagy lendülettel tör előre kitűzött célja felé, mert érzi küldetését:

*Kemény, pattogzó szívem
Kohós, fült belsejében
Érett, duzzadó eszmék
Csörögnek szurtos, verő,
Izmos érés őszében...
Így mennek én dolgaim,
Termő szívem bágyasztva,
Útve, törve anyjukat,
S oly ritkák papjaid, óh, Vers!
Duzzadó, rőt, zsíros,
Magvaváró tájakra.*

Mindig tele van mondanivalóval; érezzük a versekben a lélek ropant feszülését, magával ragadó kitöréseit, örök elégedetlenségét, amely eltölti, hogy nem képes megvalósítani mindazt, amit szeretne:

*Mert nem elég száz torok rá,
Mi kiontsa kincsedet...*

vagy